

Politikas konteksts

Dzimumu līdztiesība ir pamatprincips, kas ir neatņemama cilvēktiesību daļa un priekšnoteikums, lai cilvēktiesības padarītu piemērojamas un to izmantošanu pieejamu visām personām. Vīnes deklarācijā un rīcības programmā “sieviešu un meiteņu cilvēktiesības” definētas kā “neatsavināma, neatņemama un nedalāma vispārējo cilvēktiesību daļa”. Deklarācijā pausts aicinājums visās Apvienoto Nāciju Organizācijas darbībās ņemt vērā sieviešu cilvēktiesības. Tāpat sieviešu cilvēktiesības ir aplūkotas un izklāstītas vairākos starptautiskos un Eiropas juridiskajos instrumentos.

Starptautiskie cilvēktiesību instrumenti un tiesību akti

- Konvencija par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu (CEDAW), kurā sieviešu cilvēktiesības definētas kā cilvēktiesības.
- ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (2007. gads) ir vienīgais starptautiskais cilvēktiesību instruments, ko ES ir ratificējusi.

Eiropas Savienības cilvēktiesību instrumenti un tiesību akti

- Eiropas Savienības līgumi, piemēram, Līgums par Eiropas Savienības darbību (LESD) (pārstrādāts 2009. gadā), kurā atkārtoti apstiprināts vienlīdzības princips un ES pienākums izskaust nevienlīdzību un dalībvalstis aicinātas, nosakot un īstenojot politiku, apkarot diskrimināciju.
- Eiropas Pamattiesību harta (2000. gads), kurā nostiprināts ES vispārējais tiesiskais regulējums cilvēktiesību jomā, noteikts dzimumu līdztiesības princips un diskriminācijas aizliegums, visām personām garantētas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu.
- Eiropas Savienības direktīvas, kas attiecas uz tādām jomām kā vienlīdzīgas iespējas un attieksme pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības jautājumos (2006/54/ES), pierādīšanas pienākums ar dzimumu saistītas diskriminācijas gadījumos (97/80/EK), noziedzīgos cietušo tiesības, jēdzieni “vardarbība dzimuma dēļ” un “vardarbība tuvās attiecībās” (2012/29/ES).
- Sieviešu un vīriešu līdztiesības stratēģija 2010.–2015. gadam, kurā dalībvalstis aicinātas tiesību aktos un politikā ņemt vērā sieviešu dažādās vajadzības

(tostarp daudzo nevienlīdzības veidu krustošanos) un norādot, ka vardarbība pret sievietēm ir cilvēktiesību pārkāpums.

- Eiropas Dzimumu līdztiesības pakts 2011.–2020. gadam, kurā dalībvalstis aicinātas veikt vajadzīgos pasākumus, lai novērstu diskrimināciju dažādās sociālās dzīves jomās.
- Eiropas stratēģija invaliditātes jomā (2010.–2020. gads).
- ES programma attiecībā uz romu integrācijas nacionālajām stratēģijām līdz 2020. gadam.
- Padomes 2002. gada 19. jūlija Pamatlēmums 2002/629/TI par cilvēku tirdzniecības apkarošanu.

BPfA stratēģiskie mērķi un ES rādītāji

- I.1.** Veicināt un aizsargāt sieviešu cilvēktiesības, pilnībā īstenojot visus cilvēktiesību aizsardzības instrumentus, īpaši Konvenciju par visu veidu vardarbības pret sievieti novēršanu (CEDAW).
- I.2.** Nodrošināt vienlīdzību un diskriminācijas aizliegumu saskaņā ar tiesību aktiem un praksē.
- I.3.** Panākt juridisku pratību (t. i., nodrošināt sievietēm pilnvērtīgas iespējas attiecībā uz tiesību jautājumiem).

Visas dalībvalstis ir ratificējušas CEDAW, un tām ir juridisks pienākums īstenot šo konvenciju saskaņā ar pienācīgas pārbaudes principu. Pildot šo pienākumu, dalībvalstis par veiktajiem pasākumiem regulāri informē Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteju (CEDAW komiteju), kas analizē valstu ziņojumus un izdod konkrētus ieteikumus. Valstu ziņojumus papildina ēnu ziņojumi, ko izstrādā attiecīgo valstu pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Turklāt Eiropas Komisija publicē ikgadējus ziņojumus par sieviešu un vīriešu līdztiesību. BPfA ES līmeņa uzraudzības procesā cilvēktiesību joma līdz šim nav pārskatīta.

Jaunākie dati un informācija par šiem indikatoriem pieejama Eiropas Dzimumu līdztiesības institūta izveidotajā datubāzē “Vīrieši un sievietes ES — fakti un skaitļi”, kas atrodas tīmekļa vietnē <http://eige.europa.eu/content/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures>

Konstatējumi saskaņā ar ES mēroga datiem

Grūtības tranponēt un īstenot tiesību aktus, kuros ietverts diskriminācijas aizliegums

Saskaņā ar Eiropas Komisijas juridisko ekspertu tīkla secinājumiem dzimumu līdztiesības direktīvu īstenošana dažos gadījumos ir ierobežota. Piemēram, dzimumu līdztiesības īstenošanu kavē dzimumneitrālā pieeja, kas pārsvarā tiek izmantota tiesību aktu teksta formulējumā, kā arī likumdevēja un tiesu iestādēs izplatītie stereotipi. 2012. gadā tikai vidēji 22 % ES 27 valstu iedzīvotāju uzskatīja, ka attiecīgo valstu valdības efektīvi vērsas pret visiem diskriminācijas veidiem.

Strukturālie un institucionālie tiesu iestāžu pieejamības šķēršļi sievietēm

Sievietes saskaras ar īpašiem strukturāliem un institucionāliem šķēršļiem, kas kavē tiesu iestāžu pieejamību. Šīs grūtības var būt saistītas ar tiesvedības izmaksām. Turklāt tiesu un policijas darbiniekiem var būt nepietiekama izpratne par vardarbību pret sievietēm. Līdz ar to sievietēm, kas pārcietušas vardarbību, tiesu un krimināltiesisko iestāžu nepietiekamas koordinācijas dēļ izmeklēšanas procedūru un pierādījumu iegūšanas laikā var nākties atkārtoti stāstīt par piedzīvoto un vēlreiz veikt medicīniskas pārbaudes. Sekojošie garie tiesas procesi un sekundārā viktimizācija papildus sabiedrības spiedienam var atturēt sievietes no apsūdzības ierosināšanas.

Stereotipi un nepietiekama sieviešu pārstāvība policijas un tiesu iestādēs var pazemināt sievietēm un vīriešiem sniegto pakalpojumu kvalitāti un atturēt sievietes no atbalsta meklēšanas. Tradicionālā attieksme un uzskati,

kuru pamatā ir dzimumu stereotipi, var būt iemesls ar dzimumu saistītai tiesas neobjektivitātei, kas savukārt ir viens no faktoriem, kura dēļ reģistrēts tik mazs skaits tiesā izskatītu lietu, kas beigušās ar notiesājošu spriedumu, un tik liels skaits bezrezultatīvu lietu.

Datu apkopošana un pētījumi nacionālā un Eiropas līmenī var palīdzēt noskaidrot šķēršļus, ar kādiem saskaras sievietes, un rūpīgāk tos izvērtēt.

Tiesību īstenošanā dažādu grupu sievietes saskaras ar atšķirīgām problēmām

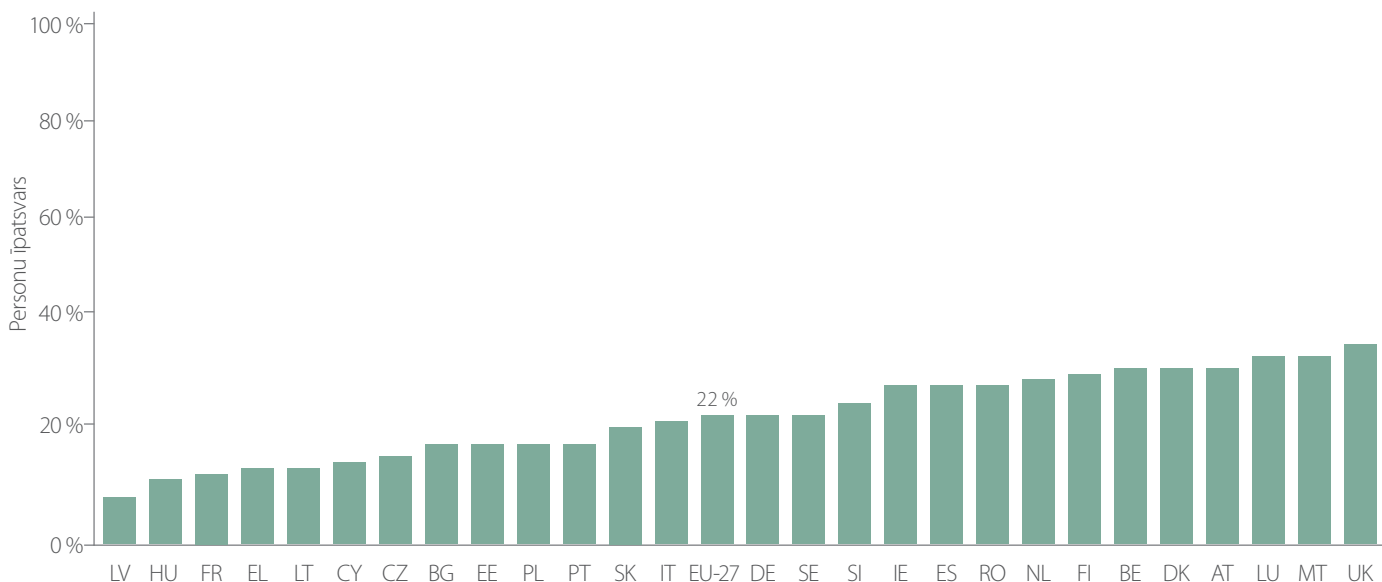
Sievietes nav viendabīga grupa, un dažām sievietēm juridiski, institucionāli, strukturāli, sociāli un ekonomiski un kultūras faktori var vēl vairāk apgrūtināt pieejamību tiesu iestādēm. Tas nozīmē, ka sievietes var vienlaikus saskarties ar vairākiem diskriminācijas veidiem. Dažādu diskriminācijas formu vienlaicīga piedzīvošana, ar ko saskaras sievietes, nav vienkārši šo formu summa, bet tai drīzāk ir multiplikatīvs efekts, jo diskriminācijas pieredze ir nedalāma un kompleksa.

Ja diskriminācija saistīta ar dzimumu, diskriminācijas veidu krustošanās gadījumu izvērtēšana ir īpaši sarežģīta

Diskriminācijas veidu krustošanās ir komplekss un grūti definējams jēdziens, tāpēc tas dalībvalstu tiesību sistēmās ir iestrādāts atšķirīgi. Lai noteiktu, vai persona tiek diskriminēta, saskaņā ar salīdzināmības principu ES un valsts tiesību aktos jāatrod atsauces gadījums. Diskriminācijas veidu krustošanās gadījumos atbilstošus salīdzinājumus ir grūti atrast, tāpēc diskriminācijas aizlieguma princips praksē tiek ierobežots.

Migrantes (tostarp bēgles, patvēruma meklētājas un sievietes bez dokumentiem)

TO PERSONU ĪPATSVARIS, KURAS UZSKATA, KA VIŅŪ VALSTS CENTIENI VISU DISKRIMINĀCIJAS VEIDU APKAROŠANĀ IR PILNĪGI EFEKTĪVI, 2012. GADS

Avots: Īpašais Eurobarometra ziņojums nr. 393 "Diskriminācija ES 2012. gadā".

Vairākums dalībvalstu piešķir pagaidu uzturēšanos tiesības, ja tiek iesniegti pierādījumi par oficiālu darba līgumu. Taču migrantēs bieži strādā nereglamentētās nozarēs un neoficiālajā ekonomikā. Turklāt lielākoties tiesību akti par uzturēšanos un nodarbinātību, kuros nav ņemts vērā dzimuma aspekts, joprojām ir saistīti ar ģimenes stāvokli. Sievietes, kuras ieceļo valstī kā vīriešu darba ņēmēju laulātās, parasti ir atkarīgas no pāra attiecību noturības, bet tas īpaši sarežģī atbalsta meklēšanu krimināltiesību sistēmā, piemēram, gadījumos, kad sievietes saskaras ar vardarbību dzimuma dēļ. Tiesu iestāžu pieejamība ir īpaši apgrūtināta migrantēm bez dokumentiem, jo šīs sievietes var baidīties, ka, meklējot atbalstu tiesību sistēmā, viņas varētu saukt pie kriminālatbildības; ar šo problēmu īpaši saskaras sievietes, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības un piespiedu prostitūcijas.

Sievietes no minoritāšu grupām

Sievietēm no minoritāšu grupām (piemēram, etniskām, lingvistiskām un reliģiskām) tiesu iestāžu pieejamība ir ierobežota, jo viņas saskaras ar augstāku nabadzības un sociālās atstumtības risku. Lai gan pensiju un pabalstu sistēmu stabilitāte lielākajā daļā dalībvalstu ir atkarīga no indivīdu dalības darba tirgū, tomēr dalībvalstis nerisina ar darba tirgus pieejamību saistītās grūtības un šķēršļus, ar ko saskaras etnisko minoritāšu sievietes.

Romu sievietes

Romi ir ES lielākā etnisko minoritāšu grupa, kurā ietilpst aptuveni seši miljoni iedzīvotāju. Politikas līmenī parasti lieto terminu "romu iedzīvotāji", kas neatspoguļo šīs etniskās grupas iekšienē valdošo daudzveidību. Romu sievietes saskaras ar dažiem īpaši izteiktiem marginalizācijas

un diskriminācijas veidiem, tāpat viņām bieži liegts iesaistīties publiskajā sfērā, ņemot vērā romu sieviešu pieņēmumus privātajā sfērā un noturīgās tradicionālās vērtības attiecībā uz sieviešu lomu romu kopienās.

Sievietes ar invaliditāti

No ES dzīvojošo sieviešu kopskaita 16 % ir sievietes un meitenes ar invaliditāti. Salīdzinājumā ar sievietēm bez invaliditātes sievietes ar invaliditāti 0,5–10 reizes biežāk saskaras ar diskrimināciju.

Lesbietes, biseksuālas sievietes un transpersonas

Salīdzinājumā ar gejiem un biseksuāliem vīriešiem lesbietes, biseksuālas sievietes un transpersonas biežāk ziņo par diskriminējošu attieksmi dzimuma dēļ.

Vecāka gadagājuma sievietes

Sievietes, vecākas par 65 gadiem, joprojām saskaras ar specifisku un plašu diskrimināciju (saistībā ar nodarbinātības pieejamību, zaudējumu atlīdzības pieprasīšanu, vēšanos tiesā un policijā), jo viņas var nebūt informētas par pieejamiem pakalpojumiem un var neuzskatīt sevi par cietušajām.

Lietderīgas iniciatīvas

Vairākas cilvēktiesību organizācijas dalībvalstīs un visā ES savā darbībā pievēršas sieviešu cilvēktiesību un vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanai. Igaunijas Cilvēktiesību centrs no 2012. līdz 2015. gadam īsteno projektu "Vienlīdzīgas attieksmes veicināšanas tīkls", kura mērķis ir veicināt vienlīdzīgu attieksmi un uzlabot aizsardzību pret diskrimināciju, izmantojot tīklu veidošanu un sadarbību starp pilsoniskās sabiedrības organizācijām un stratēģisko aizstāvību. Dānijas Cilvēktiesību institūts (DIHR) ir publicējis jaunu situācijas pārskatu, lai iepazīstinātu sabiedrību ar aktuālajiem cilvēktiesību jautājumiem Dānijā. DIHR 2013. gada situācijas pārskatā prioritizētās tēmas veltītas dzimumu līdztiesībai Dānijā. DIHR Vienlīdzīgas attieksmes veicināšanas departaments turklāt nodarbojas ar vienlīdzīgas attieksmes un diskriminācijas aizlieguma veicināšanas metožu izstrādi; daži no šajā jomā izstrādātajiem metodiskajiem līdzekļiem ir "Daudzveidības riņķa diagramma", "Daudzveidības laboratorija" (privātajam sektoram) un "Vienlīdzības laboratorija" (pašvaldībām).

PROGRESS UN ŠĶĒRŠĻI I JOMĀ "SIEVIEŠU CILVĒKTIESĪBAS"

PROGRESS

- Vienlīdzīgas tiesu iestāžu pieejamības nodrošināšana tiek uzskatīts par ļoti svarīgu jautājumu.
- Atsevišķas dalībvalstis ir atzinušas vajadzību vērsties pret vairākiemeslu diskrimināciju.
- Arvien vairāk atzīstot vajadzību atbalstīt sievietes, kas pārcietušas vardarbību, dažas dalībvalstis ieviesušas uzlabotus pasākumus un atbalsta mehānismus.

ŠĶĒRŠĻI

- Sieviešu un vīriešu iespējas izmantot savas tiesības nav vienlīdzīgas.
- Tiesu iestāžu pieejamību sievietēm liedz institucionālie, ekonomiskie un kultūras šķēršļi.
- Vienlīdzīga tiesu iestāžu pieejamība ir īpaši apgrūtināta atsevišķu sieviešu grupu pārstāvēm.
- Sievietēm, kuras cietušas no vardarbības, joprojām ir ievērojami apgrūtināta tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamība.
- Nav izstrādāti salīdzināmi dati un rādītāji, lai novērtētu dalībvalstu progresu šajā problēmjomā.

ES turpmākā rīcība

- Izstrādāt rādītājus dalībvalstu progressa novērtēšanai sieviešu cilvēktiesību jomā.
- Novērst šķēršļus, kas sievietēm un īpaši vardarbībā cietušām sievietēm apgrūtinā tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamību gadījumos, kad ir pārkāptas viņu tiesības.
- Kā nepieciešamu priekšnosacījumu sieviešu cilvēktiesību ievērošanai jānodrošina vienlīdzīgu tiesu iestāžu pieejamību visām sievietēm, likvidējot ekonomiskos, kultūras un (ar dzimumu saistītus) institucionālos šķēršļus.
- Izstrādāt pasākumus, lai nodrošinātu sievietēm un vīriešiem vienlīdzīgas iespējas izmantot cilvēktiesības, vērstos pret vairākiemeslu diskrimināciju un risinātu vardarbību pārcietušu sieviešu īpašās problēmas.

Europäisches Institut für Gleichstellungsfragen (EIGE)

Das Europäische Institut für Gleichstellungsfragen (EIGE) ist das EU-Kompetenzzentrum für Gleichstellungsfragen. Das EIGE unterstützt politische Entscheidungsträger und alle relevanten Einrichtungen in ihren Bemühungen zur Verwirklichung der Gleichstellung von Sievietes und Vīriešin in Europa und darüber hinaus, indem es spezifisches Fachwissen sowie verlässliche und vergleichbare Daten zur Gleichstellung in Europa bereitstellt.

Weitere Informationen: <http://eige.europa.eu>

Das Ressourcen- und Dokumentationszentrum (RDC) des Europäischen Instituts für Gleichstellungsfragen (EIGE) ist ein innovatives und praktisches Instrument, das dabei hilft, wichtige Ressourcen zur Geschlechtergleichstellung zu identifizieren und unter den an der Gleichstellungspolitik und -praxis interessierten Personen erleichtert und einen Online-Bereich für Diskussionen und Debatten bietet.

Weitere Informationen: <http://eige.europa.eu/content/rdc>

Kontakt:

Europäisches Institut für Gleichstellungsfragen
Gedimino pr. 16, LT-01103 Vilnius, LITAUEN
Tel. +370 521574-44/00

facebook.com/eige.europa.eu

twitter.com/eurogender

youtube.com/eurogender

<https://eurogender.eige.europa.eu>

ISBN 978-92-9218-648-7

doi:10.2839/12559

MH-04-15-022-LV-N